

СИФАТЛИ ПАРВАРИШ МЎЛ ҲОСИЛ ГАРОВИДИР.



Республикамызда бу йилги қиш мавсумининг кўп йиллик ўртача ҳароратга нисбатан илиқ ва қурғоқчил келиши кузги бошоқли дон экинлари ривожига ўз таъсирини кўрсатди. Мутахассисларнинг кузатишлари шуни кўрсатмоқдаки, кузги бошоқли дон экинларида қишқи тиним даврини бир маромда ўтамай, қисман ривожланишда давом этди.

Кеч экилган, суғорилмаган, ривождан орқада қолган, яхши тупламаган ғалла майдонларида бегона ўтларнинг

кўпайиши, ҳамда касалликлар ва зараркунандаларнинг ривожланишига, ҳосилдорликнинг камайишига олиб келиши кўп йиллик амалий тажрибаларда кузатилган.

Ривождан орқада қолган ғалла майдонларда туплаш жараёнида об-ҳаво ва тупроқ ҳароратига қараб март ойининг иккинчи ўн кунлигига қадар давом этади. Ғаллани қўшимча туплатиш учун яна 10-12 кунлик имкониятдан тўғри фойдаланган ҳолда ҳар бир контурларга экилган ғалланинг ўсиш

ва ривожланиши бўйича мониторинг олиб бориш ва соҳа олимлар тавсияларига асосан агротехник тадбирларни белгилаш мақсадга мувофиқдир.

Бунда, қуйидаги долзарб агротехник тадбирларни ўз вақтида сифатли қилиб амалга оширишни тавсия этамиз:

Март ойида ғалла парваришида энг муҳим агротехник тадбирларидан бири бу ғаллани азотли минерал ўғитлар билан озиклантиришни амалга ошириш ҳисобланади. Март ойида ғалла туплаш давридан найчалашга ўтади, кузги буғдойнинг найчалаш даврида ўсимликнинг вегетатив органлари, энг асосийси поялар сонининг кўпайиши ҳисобига азотли минерал ўғитга бўлган талаби энг юқори даражада бўлади.

Бу даврда азотли ўғитлар йиллик меъёрининг 40-50 фоизини, яъни физик ҳолда аммиакли селитра ҳисобида гектарига 300-350 кг. меъёрда берилиши тавсия этилади. Ўсимликнинг найчалаш даврида маҳсулдор поялар ҳамда поялар ичида бошоқлар шаклланади. Найчалаш даврининг давомийлиги нави пишиб етилиш хусусиятларидан келиб чиқиб 25-35 кунни ташкил этади.

Бошоқли дон экинлари бу фазада бутун ўсув даври давомидаги қуруқ модданинг 50-60 фоизини тўплайди. Ғалланинг найчалаш даврида намлик ва озукка моддалар етишмаслиги,



ўсимлик ҳамда найча ичида шаклланидиган бошоқнинг ривожланишига ўз салбий таъсирини кўрсатади ҳамда кутилаётган дон ҳосилини пасайишига олиб келади.

Март ойида ғаллани азотли ўғитлар билан иккинчи марта озиклантириш, барг орқали суспензия ўтказиш ғалла ниҳолларини ривожланиш жараёни тезлаштиради.

Баргдан озиклантириш ўсимликнинг фотосинтез жараёни жадаллаштиради, барг сатҳини қалинлашиши ҳисобига касаллик ва зараркунандаларга чидамлилигини оширади. Баргда ҳосил бўладиган органик модданинг кўпайиши натижасида ўсимликларнинг ўсиш ва ривожланиши жадаллашади.

Шунинг учун, ғалланинг таркибида азот, фосфор ва калийли макроэлементлардан ташқари яна бор, молибден, мис, темир каби ўсимликнинг барги орқали ўзлаштирилаётган микроэлементлар ҳам мавжуд мураккаб ўғитлар билан март ойида 2 марта ва апрель ойида 2 марта махсус пуркагичли мосламалар ёрдамида озиклантириш яхши самара беради.

Ғаллани озиклантиришда ҳар бир ҳудудларнинг тупроқ-иқлим шароитларини ҳисобга олган ҳолда гектарига 600-700м³ меъёрида суғориш ишларини ўтказиб, чекланган дала нам сифимини 70-75-70% бўлишини таъминлаш зарур.

Суғориш ишларини маҳаллий ўғитлар билан шарбат усулида амалга оширилганда, ўсимлик томонидан тупроқда етишмаётган микро-

элементлар билан таъминланишига замин яратилади.

Ғалла майдонларида ўтказилган мониторинг натижаларига кўра аниқланган бегона ўтлар турларига қарши курашишда, гербицидларни танлаш ва албатта бегона ўтларнинг ривожланиш даврини инобатга олиш зарур бўлади. Бунда ғаллазорлардаги бегона ўтларнинг 3-5 барг ривожланиш даврида гербицидлар билан ишлов бериш гербициднинг самардорлигини оширади.

Гербицид билан ишлов ўтказилмаган ғалла майдонларини озиклантириш учун берилган минерал ўғитларни, сувни ва ёруғликни тенгма-тенг, айрим ҳолларда кўпроқ ҳам истеъмол қилиши ҳисобига, ғалладан олинадиган дон ҳосилини камайиши ва дон сифатига салбий таъсир кўрсатиши олиб борилган кўп йиллик тажриба натижаларида аниқланган.

Бу даврда зарарли хасва тарқаладиган ва занг касаллигининг ўчоқлари бўлган майдонларда биринчи навбатда профилактика ишловини уйғунлашган ҳолда ўтказиш лозим.

Жорий йилда баҳор ойлари серёғин бўлиши кутилаётганлиги сабабли ғалла майдонларида сариқ ва қўнғир занг, ун-шудринг каби замбуруғли касалликларга кенг тарқалиши ҳамда бу касалликлар қарши ишлов берилмаган тақдирда дон ҳосилини 30-35 фоизга камайиши башорат қилинмоқда.

Сариқ занг ва бошқа замбуруғли касалликлар республиканинг жанубий ҳудудларида март ойининг биринчи ўн кунлигида, қолган вило-

ятларда иккинчи ўн кунликда пайдо бўлиш эҳтимоли бор. Шунинг учун етарли миқдорда фунгицидлар захирасини яратиш ва уни сепиш мосламаларини мавсум учун шай ҳолатга келтириш зарур.

Зарарли хасва, шиллик курт (пьявица), арракаш, шира ва трипс каби ҳашаротларга қарши инсектицидлар билан ишлов бериш тавсия этилади.

Кўп йиллик тажриба натижаларига кўра ғаллазорлардаги ҳашаротлар зарари ҳисоб-китоб қилинганда, биргина зарарли хасва 40 фоизгача, шиллик курт (пьявица) 20 фоизгача, поя арракаши 50 фоизгача, шира ва трипслар 20 фоизгача дон ҳосилдорлигини йўқотишга олиб келиши мумкин.

Юқоридагиларни инобатга олиб, ғалла майдонларида бегона ўтлар, турли касалликлар ҳамда зарарли ҳашаротларни кенг тарқалиб кетишининг олдини олиш мақсадида март ойида “Тўртлик аралашма” билан биринчи ишлов беришни шангали пуркагичлар ёрдамида амалга ошириш лозим.

Агар пишиб етилган ғалла ўз муддатида ўриб-йиғиб олинмаса, кечиктирилган ҳар бир кунда 2-3 центнердан дон тўкилиб, ҳосил камайишига олиб келади. Шунинг учун, ғалла ўрим-йиғимида пухта тайёргарлик кўриш учун ўрим-йиғимида қатнашадиган дон ўриш комбайнларини таъмирлаш ишларини сифатли қилиб якунлаш, 1 апрелга қадар тайёрлов чизиғига қўйиш ҳамда мавсум давомида узлуксиз ишлаши учун зарур бўладиган эҳтиёт қисмлар захирасини тўлиқ яратиш чораларини кўриш керак.

Бошоқли дон экинларидан мўл ҳосил етиштиришда юқоридаги тавсиялар асосида белгиланган агротехник тадбирларни ўз муддатларида ва сифатли бажарилиши мўл ҳосил олишга замин яратилади.

Шухрат ТЕШАЕВ

*Қишлоқ хўжалиги вазирининг
биринчи ўринбосари, қ.х.ф.д.,
профессор*

Равшанбек СИДДИҚОВ,
ДДЭИТИ директори, қ.х.ф.д.

Қахрамон ТУРАҚУЛОВ,
мустақил изланувчи, қ.х.ф.н.

